

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 6, Αρ. 1Α (2011)

Εναλλακτικές Μορφές Εκπαίδευσης

ΤΟΜΟΣ Α
PART / ΜΕΡΟΣ Α

Το Προφίλ του Εκπαιδευτή Ηλεκτρονικής
Μάθησης και ο Ρόλος του στη Μαθησιακή
Διαδικασία

Παρασκευή Βασάλα, Μαρία-Ήρα Στεφάτου

doi: [10.12681/icodl.747](https://doi.org/10.12681/icodl.747)

Το Προφίλ του Εκπαιδευτή Ηλεκτρονικής Μάθησης και ο Ρόλος του στη Μαθησιακή Διαδικασία

E-tutor's profile and his/her role in the Learning Process

Παρασκευή Βασάλα

ΣΕΠ Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
vasalap@otenet.gr

Μαρία-Ηρα Στεφάτου

Εκπαιδευτικός Πληροφορικής
mistefat@sch.gr

Abstract

The subject of the survey was to investigate e-tutor's profile in adult education projects and his/her contribution to the learning process. The objectives of the survey are, imprinting of the e-tutors' profile in Greece, e-tutor's contribution to the successful implementation of projects and registration of their training needs, as well as highlighting the relevant difficulties.

The survey was conducted through interviews with e-tutors. The results show that e-tutors undertake roles and develop skills, partly similar to those of conventional tutors. Nevertheless, the technological environment in which they function makes them differentiate their traditional roles and develop new skills to cope with the demands of e-learning.

Περίληψη

Αντικείμενο της έρευνας ήταν η διερεύνηση του προφίλ του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων και η συμβολή του στη μαθησιακή διαδικασία. Οι στόχοι ήταν να αποτυπωθεί το προφίλ του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης στην Ελλάδα, η συμβολή του στην επιτυχή υλοποίηση των προγραμμάτων, η καταγραφή των επιμορφωτικών του αναγκών καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει στην υλοποίηση των προγραμμάτων ηλεκτρονικής μάθησης.

Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης έχουν ρόλους και αναπτύσσουν δεξιότητες, κάποιες από τις οποίες προσιδιάζουν σε αυτές των συμβατικών εκπαιδευτών. Το τεχνολογικό περιβάλλον όμως στο οποίο δραστηριοποιούνται, τους υποχρεώνει να διαφοροποιήσουν τους παραδοσιακούς ρόλους που γνωρίζουν και να καλλιεργήσουν νέες δεξιότητες για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της ηλεκτρονικής μάθησης.

Key-words: *e-learning, distance learning, lifelong learning, e-tutor*

1. Εισαγωγή

Αν και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, τα τελευταία χρόνια τυγχάνει ευρείας εξάπλωσης και εμπλουτισμού, κυρίως λόγω της ενσωμάτωσης των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στη διαδικασία της μάθησης (Keegan, 2001). Αυτό που διαφοροποιεί την εξ αποστάσεως εκπαίδευση σήμερα, είναι το γεγονός ότι βρίσκει εφαρμογή σε ένα περιβάλλον που οι μέθοδοι διδασκαλίας συνεχώς διευρύνονται. Οι χρησιμοποιούμενες τεχνολογίες τόσο για τη μαθησιακή διαδικασία όσο και για την επικοινωνία των εκπαιδευτών με τους

εκπαιδευόμενους διαρκώς εξελίσσονται και οι αποδέκτες αυτής της εκπαίδευσης αποτελούν ένα όλο και πιο διαφοροποιημένο κοινό. Για την περιγραφή της παροχής εκπαίδευσης και κατάρτισης, όχι μόνο από απόσταση αλλά και με τη βοήθεια των ΤΠΕ και κυρίως μέσω του διαδικτύου, διαμορφώθηκε η έννοια της ηλεκτρονικής μάθησης, η οποία και αποδίδει το περιεχόμενο του όρου e-learning στα ελληνικά. (Παπαδάκης, 2009, Horton, 2006).

Όσον αφορά τη συμβατική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, από όλους τους ερευνητές έχει επισημανθεί η σημασία του ρόλου του εκπαιδευτή για την υποστήριξη του εκπαιδευόμενου και την επιτυχία των προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Στην ηλεκτρονική μάθηση, η οποία είναι μια μορφή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, θα είχε ενδιαφέρον να διερευνήσουμε τη συμβολή του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης στη μαθησιακή διαδικασία.

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει πως σε πρόσφατες έρευνες έχει επισημανθεί η σημαντικότητα του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης. Όπως υποστηρίζει η Salmon (2004), ανεξάρτητα του υψηλού βαθμού τεχνολογικής πρωτοτυπίας οι σπουδαστές σε προγράμματα e-learning δεν επιθυμούν να ολοκληρώνουν ένα πρόγραμμα χωρίς την παρέμβαση ενός καθοδηγητή.

Επισημαίνεται από την Denis (2004), πως η συνδρομή του εκπαιδευτή σε προγράμματα ηλεκτρονικής μάθησης είναι καταλυτική, τόσο στην εκπαιδευτική διαδικασία, όσο και στο μαθησιακό αποτέλεσμα. Οι λόγοι για τους οποίους θεωρεί σημαντικό το ρόλο των εκπαιδευτών στην ηλεκτρονική μάθηση, αφορούν την μείωση των διαρροών από τα προγράμματα, την εξάλειψη του αισθήματος απομόνωσης από τους συμμετέχοντες, και την ενθάρρυνση των συμμετεχόντων.

Η συνεισφορά του εκπαιδευτή στην υλοποίηση και την επιτυχία των προγραμμάτων ηλεκτρονικής εκπαίδευσης από απόσταση θεωρείται από τους ερευνητές κεφαλαιώδης. Τα αποτελέσματα της έρευνας των Sulcic & Sulcic (2007) επιβεβαιώνουν πως οι εκπαιδευτές διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στη διεργασία της μάθησης και βοηθούν στην μείωση του αριθμού των διαρροών των εκπαιδευόμενων.

Τέλος, σε έρευνα των Αντώνη, Λάμψα & Πρέντζα (2007) αναδεικνύεται, επίσης, η σημαντικότητα του κατάλληλου εκπαιδευτή στα προγράμματα ηλεκτρονικής μάθησης. Οι συμμετέχοντες σε σχετικό πρόγραμμα χαρακτήρισαν την αλληλεπίδρασή τους με τους εκπαιδευτές σε ποσοστό 30% ως το σημαντικότερο παράγοντα ικανοποίησης στα πλαίσια του προγράμματος που παρακολουθούσαν.

2. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των χαρακτηριστικών που θα πρέπει να διαθέτει ένας εκπαιδευτής ηλεκτρονικής μάθησης για να επιτελεί με επιτυχία την αποστολή του. Το κύριο ερευνητικό ερώτημα διατυπώθηκε ως εξής: Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ρόλοι που καλείται να υποστηρίξει ένας εκπαιδευτής ηλεκτρονικής μάθησης;

Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα ήταν:

1. Ποια είναι τα τυπικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευτών ηλεκτρονικής μάθησης;
2. Ποια είναι η διδακτική εμπειρία τους στην ηλεκτρονική μάθηση και μέσω ποιου τύπου ηλεκτρονικής μάθησης αποκτήθηκε;
3. Ποιοι είναι οι σημαντικοί ρόλοι που αναγνωρίζουν για τον εαυτό τους οι εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης;
4. Ποιες είναι οι δεξιότητες και ικανότητες που χρειάζεται να αναπτύξει ένας εκπαιδευτής ηλεκτρονικής μάθησης;
5. Ποιες είναι οι επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτών ηλεκτρονικής μάθησης;

6. Ποιοι είναι οι παράγοντες αποθάρρυνσης στο έργο τους;

3. Μεθοδολογία έρευνας

Η έρευνα βασίστηκε στις αρχές, τις διαδικασίες και τα κριτήρια της ποιοτικής μεθοδολογίας (Cohen, & Manion, 1994). Κριτήριο για την επιλογή μας αυτή, απετέλεσε το γεγονός, ότι πρόκειται για μια από τις ευρέως χρησιμοποιούμενες τεχνικές, στα πλαίσια της ευέλικτης, ποιοτικής μεθοδολογίας, η οποία διευκολύνει τη συλλογή αρκετών πληροφοριών, αλλά και προάγει την εμβάθυνση στα αποτελέσματα, μέσα από σχόλια και ερωτήσεις που προκύπτουν από τη συζήτηση μεταξύ των δύο μερών (Willig, 2001), αυξάνοντας την πιθανότητα να αναδειχθούν από τη συζήτηση απαντήσεις και δεδομένα, που διαφορετικά, δεν θα γίνονταν γνωστά (Robson, 2007).

Ο πληθυσμός- στόχος ήταν οι εκπαιδευτές σε προγράμματα κατάρτισης και δια βίου μάθησης που έχουν ήδη διδακτική εμπειρία στην ηλεκτρονική μάθηση. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε το διάστημα Φεβρουαρίου 2010 – Απριλίου 2010, με μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων. Ακολούθησε η επεξεργασία τους με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Στην παρούσα έρευνα η βασική προσέγγιση στην ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων παρέμεινε ποιοτική, αφού βασική μας επιδίωξη ήταν ο εντοπισμός και η ανάδειξη του φάσματος των θεματικών κατηγοριών που περιέχονταν στο ερευνητικό υλικό και όχι η μεταξύ τους ποσοτική διαφοροποίηση.

3.1 Το δείγμα της έρευνας

Ο πληθυσμός στόχος ήταν οι εκπαιδευτές που έχουν ήδη διδακτική εμπειρία στην ηλεκτρονική μάθηση. Η δυσκολία που υπήρχε στη συγκεκριμένη έρευνα ήταν, πως για τη συγκεκριμένη κατηγορία εκπαιδευτών δεν υπάρχει ούτε μητρώο ούτε κάποιος επίσημος φορέας ο οποίος θα μπορούσε να μας πληροφορήσει για το πλήθος αυτών των εκπαιδευτών ή να μας τροφοδοτήσει με δημογραφικά στοιχεία για το συγκεκριμένο πληθυσμό.

Η επιλογή του δείγματος έγινε από φορείς και ιδρύματα (ΚΕΚ, ΙΔΕΚΕ κ.ά.) για τους οποίους μετά από προσωπική έρευνα διαπιστώθηκε πως παρέχουν προγράμματα εξ αποστάσεως μέσω ηλεκτρονικής μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, έγιναν επαφές με εκπαιδευτές από το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης, το ΙΔΕΚΕ, το ΚΕΚ του Πανεπιστημίου Αθηνών, το ΚΕΚ Ευκλείδης, την Τράπεζα Πειραιώς, τις εταιρείες SQL Learn και Human Asset τα οποία παρέχουν υπηρεσίες εκπαίδευσης με ηλεκτρονική μάθηση. Οι φορείς από τους οποίους έγινε η επαφή με τους εκπαιδευτές καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών, όπως η επιμόρφωση αποφοίτων, η επαγγελματική επιμόρφωση και κατάρτιση, η επιμόρφωση Δημοσίων Υπαλλήλων, η δια βίου εκπαίδευση.

Όλοι οι προαναφερόμενοι φορείς και εκπαιδευτικά ιδρύματα υλοποίησαν προγράμματα ηλεκτρονικής εκπαίδευσης το έτος 2009-2010. Στα προγράμματα που είχαν απασχοληθεί οι εκπαιδευτές εφαρμόζοταν το μοντέλο της μεικτής μάθησης, δηλ. δια ζώσης συναντήσεις και μαθήματα εξ αποστάσεως. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 16 εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης, 7 γυναίκες και 9 άνδρες από τους παραπάνω φορείς. Οι 10 από τους συμμετέχοντες βρίσκονταν στην Αθήνα ενώ οι υπόλοιποι 6 δραστηριοποιούνταν σε μεγάλες επαρχιακές πόλεις.

3.2 Μέθοδος συλλογής ερευνητικών δεδομένων

Η ερευνητική τεχνική που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία βασιζόταν σε οδηγό ανοικτών ερωτήσεων. Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι ο

τύπος της ερευνητικής συνέντευξης που ο Patton (1987) αποκαλεί «συνέντευξη βάσει γενικού οδηγού» ή «δομημένη συνέντευξη με ανοικτές απαντήσεις».

Η αρχική επαφή με τους εκπαιδευτές έγινε με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου όπου ζητήθηκε η συμμετοχή τους στην έρευνα, εξηγώντας το σκοπό της, τον τρόπο λήψης των συνεντεύξεων (τηλεφωνικά), και ζητώντας την επιβεβαίωση της συμμετοχής τους. Μετά τη θετική απάντηση των εκπαιδευτών ακολουθούσε τηλεφωνική επικοινωνία, στην οποία οριζόταν είτε τηλεφωνικό ραντεβού είτε κατ' ιδίαν συνάντηση. Τελικά, όλες οι συνεντεύξεις έγιναν τηλεφωνικά, ηχογραφήθηκαν και η διάρκεια της καθεμιάς ήταν περίπου 40 λεπτά.

3.3 Ανάλυση των δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας βασίστηκε στις αρχές και τις διαδικασίες ενός ποιοτικού ερευνητικού σχεδιασμού (Marshall & Rossman, 1989). Χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου. Σύμφωνα με τον Berelson (1971), πρόκειται για μια ερευνητική τεχνική που επιδιώκει τη συστηματική οργάνωση και περιγραφή του περιεχομένου μιας γραπτής ή προφορικής επικοινωνίας, μέσα από τον εντοπισμό, την κωδικοποίηση και την κατηγοριοποίηση των βασικών θεμάτων που εμπεριέχονται σε αυτή, με απώτερο στόχο την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία της.

Το πρώτο βήμα, για την έναρξη της διαδικασίας ανάλυσης του υλικού των συνεντεύξεων, ήταν η εστίαση στην ανάλυση των απαντήσεων με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αποτέλεσαν και το βασικό πρίσμα για την προσέγγιση των δεδομένων μας (Patton, 1990). Είχε προηγηθεί η οργάνωση του ερευνητικού υλικού με την απομαγνητοφώνηση των ηχογραφημένων συνεντεύξεων και την απόδοση καθεμιάς από αυτές με τη μορφή γραπτού κειμένου.

4. Αποτελέσματα

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της έρευνας με την παράθεση ορισμένων ενδεικτικών χωρίων από τις συνεντεύξεις μας με τους εκπαιδευτές. Σε παρένθεση το φύλο (Α: άνδρας, Γ: Γυναίκα και ο αριθμός της συνέντευξης).

4.1 Η διδακτική εμπειρία των εκπαιδευτών στην ηλεκτρονική μάθηση

Όλοι οι συμμετέχοντες προέρχονται από το χώρο των εκπαιδευτών ενηλίκων με σημαντική διδακτική εμπειρία στο ενεργητικό τους. Η επαγγελματική τους ενασχόληση με την ηλεκτρονική εκπαίδευση φαίνεται να αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια.

- *Παράλληλα με την κύρια απασχόλησή μου συνεργάζομαι εδώ και πολλά χρόνια με ΚΕΚ ως εκπαιδευτής σε θέματα πληροφορικής. Φέτος υλοποίησα 3 προγράμματα ηλεκτρονικής μάθησης (Α6).*
- *Για 25 χρόνια ήμουν εκπαιδευτής management διοίκησης και ηγεσίας στο στρατό. Τα τελευταία χρόνια τρέχαμε προγράμματα ασύγχρονης εκπαίδευσης, ενώ είμαι και επιμορφωτής στο ΕΚΔΔΑ για εργαλεία συγγραφής εκπαιδευτικού υλικού και εκπαίδευσης εκπαιδευτών (Α14).*

Τα προγράμματα στα οποία έχουν αποκτήσει την εμπειρία τους είναι στην πλειονότητά τους μεικτής μάθησης. Οι ίδιοι θεωρούν τα προγράμματα μεικτής μάθησης πρόσφορο μοντέλο για την εξέλιξη της ηλεκτρονικής μάθησης, κυρίως γιατί γεφυρώνει το κενό επικοινωνίας ανάμεσα στους συμμετέχοντες.

- *Όλα τα προγράμματα στα οποία συμμετείχα ήταν σε μεικτή μορφή συμπεριλαμβάνονται συνεργατικές επικοινωνιακές δραστηριότητες που*

γίνονται είτε σύγχρονα με εργαλεία τύπου Skype είτε ασύγχρονα με εργαλεία όπως forums (Γ9).

- Νομίζω πως το *blended learning* έχει επικρατήσει σε σχέση με το *fully online learning*, γιατί με τις συναντήσεις δημιουργείται η αίσθηση της ομάδας, γνωριζόμαστε μεταξύ μας και δεσμευόμαστε για τη μετέπειτα συνεργασία (A14).

4.2 Η κατάρτιση των εκπαιδευτών ηλεκτρονικής μάθησης

Ο χώρος της εκπαίδευσης ενηλίκων λειτουργεί ως δεξαμενή για τους εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης. Σχεδόν όλοι αναφέρουν πως έχουν παρακολουθήσει το πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών ενηλίκων του ΕΚΕΠΙΣ, που υλοποιήθηκε το έτος 2006-2007, το οποίο θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικό όσον αφορά την κατάρτιση τους στην εκπαίδευση ενηλίκων. Πέρα από την επιμόρφωση τους στο εν λόγω πρόγραμμα, διαφαίνεται σε αρκετούς και η προσωπική ανάγκη για περαιτέρω σπουδές ή έρευνα στο πεδίο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

- [...] στη συνέχεια παρακολούθησα διάφορα επιμορφωτικά προγράμματα όπως του ΕΚΕΠΙΣ, και έγινα εκπαιδευτής εκπαιδευτών, ενώ έχω ολοκληρώσει και το μεταπτυχιακό πρόγραμμα στην Εκπαίδευση Ενηλίκων από το ΕΑΠ (A14).

Οι σπουδές φέρνουν τους περισσότερους σε πρώτη επαφή με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, και την αναζήτηση νέων τρόπων μάθησης.

- Μέσω των σπουδών μου, ήθελα να ασχοληθώ με τη διδακτική, και στο μεταπτυχιακό μου που ήταν στο εξωτερικό, υπήρχαν μαθήματα μέσα στο πρόγραμμα σχετικά με την ηλεκτρονική μάθηση (Γ12).
- Ήταν θέμα σπουδών κυρίως. Διέκρινα μια πρόσθετη αξία στις σπουδές μου και προς την εκπαίδευση ενηλίκων με το *e-learning*, και αυτό ήταν κάτι που με ενέπνευσε (Γ9).

Σε άλλες περιπτώσεις ο ίδιος ο εργοδότης ή ο φορέας που απασχολεί τον εκπαιδευτικό, αναλαμβάνει και την επιμόρφωση του, προκειμένου να υλοποιήσει τα προγράμματα του.

- Κυρίως μέσα από την επιμόρφωση στο χώρο της δουλειάς και από την εμπειρία που αποκτήθηκε μέσα από τη δουλειά (Γ15).

4.3 Οι σημαντικοί ρόλοι που αναγνωρίζουν για τους εαυτούς τους οι εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης.

Με δεδομένο πως οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα έχουν πολλές διδακτικές ώρες με ενήλικες, είναι αναμενόμενο να συγκρίνουν τους ρόλους τους με αυτούς του κλασσικού εκπαιδευτή ενηλίκων. Για κάποιους από αυτούς είναι η «εξέλιξη» του εκπαιδευτή ενηλίκων, και είναι αναπόφευκτη η στροφή του εκπαιδευτή ενηλίκων προς τον εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης. Επισημαίνουν το ρόλο του συμβούλου, του συντονιστή και του εμπνευστή.

- Δεν πρέπει να τον διαχωρίσουμε με μια κόκκινη γραμμή τον εκπαιδευτή ενηλίκων από τον *e-tutor*. Πλέον ο εκπαιδευτής ενηλίκων πρέπει να είναι και *e-tutor* και τονίζω το πρέπει γιατί έτσι υποστηρίζει καλύτερα τον εκπαιδευόμενο του. Ο νέος ρόλος του εκπαιδευτή είναι να είναι σύμβουλος και καθοδηγητής (A14).
- Ο ηλεκτρονικός εκπαιδευτής είναι ένας εκπαιδευτής ενηλίκων, με περισσότερους ρόλους που δεν αρκούνται μόνο στο διδακτικό κομμάτι. Ο κύριος ρόλος που πρέπει να ασκήσει ο ηλεκτρονικός εκπαιδευτής είναι ο

συντονιστικός, εμπυχωτικός ρόλος, να οργανώνει την επικοινωνία και αλληλοϋποστήριξη της ομάδας (A4).

Άλλες αναφορές κάνουν λόγο για το ρόλο του διευκολυντή στην κατανόηση του περιεχομένου και της παιδαγωγικής διάστασης του ρόλου του εκπαιδευτή.

- [...] να διαχειρίζεται την ανάθεση και τη ροή των εργασιών, να αξιολογεί τους εκπαιδευόμενους. Επίσης επειδή συνήθως τα προβλήματα προκύπτουν από το «δύσκολο» υλικό, βασικός είναι και ο ρόλος του ως διευκολυντή του περιεχομένου... (Γ5).
- Η κοινωνική διάσταση του ρόλου έχει να κάνει περισσότερο με ομαδοποίηση των συμμετεχόντων, την οργάνωση της ανθρώπινης διάδρασης, και η παιδαγωγική όταν θα έπρεπε να επεξηγήσω-διδάξω το πλαίσιο της ύλης ή και να φτιάξω υλικό συμπληρωματικό (Γ9).

Τέλος, επισημαίνονται και ρόλοι όπως της τεχνικής υποστήριξη προς τους εκπαιδευόμενους, ο ρόλος του αξιολογητή, και του διαμεσολαβητή στην εγκαθίδρυση ενός τρόπου επικοινωνίας της ομάδας.

4.4 Οι απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες που χρειάζονται οι εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στις επικοινωνιακές ικανότητες, τις δεξιότητες χειρισμού της ομάδας των εκπαιδευομένων.

- Σίγουρα χρειάζονται οι δεξιότητες ενός εκπαιδευτή ενηλίκων αλλά δεν αρκούν, θα πρέπει να αναπτύξει και άλλες. Δεν αρκεί να έχει βασικές γνώσεις χειρισμού του Η/Υ αλλά θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένος με τη χρήση του διαδικτύου και την ηλεκτρονική επικοινωνία (A3).
- [...] συνεχίζουν να είναι οι δεξιότητες στο κομμάτι της επικοινωνίας. Αυτό που μεταδίδεται με ένα μορφασμό προσώπου και δεν μπορεί να το κάνει στον υπολογιστή θα πρέπει να βρει έναν τρόπο να κάνει κάτι ισοδύναμο. Η ηλεκτρονική έκφραση της εκπαιδευτικής διαδικασίας αυτό λείπει, να φαίνεται μέσα από την ηλεκτρονική επικοινωνία ένα συναίσθημα (A14).
- Η προσαρμοστικότητα του εκπαιδευτή ανάλογα με το κοινό και το περιεχόμενο του σεμιναρίου. Θα πρέπει να μπορεί να επιλέγει και να αξιοποιεί τα κατάλληλα εργαλεία από τα διαθέσιμα, τις κατάλληλες δραστηριότητες για το κοινό του σεμιναρίου του (Γ12).
- Νομίζω πως ο εκπαιδευτής πρέπει να δουλεύει πολύ το κομμάτι της διάδρασης ανάμεσα σε εκείνον και τους εκπαιδευόμενους, ανάμεσα στους εκπαιδευόμενους. Να εδραιώσει την συνεργασία ανάμεσα στην ομάδα και να τη συντηρεί (Γ9).

Σημαντικές θεωρούνται επίσης και οι δεξιότητες παιδαγωγικής αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών που θα πρέπει να έχει ο εκπαιδευτής ηλεκτρονικής μάθησης.

- Οι τεχνικές γνώσεις είναι απαραίτητες αλλά δε χρειαζόμαστε τεχνοκράτες εκπαιδευτές, χρειάζεται να έχουν παιδαγωγική κατάρτιση. Να μπορούν να αξιοποιήσουν το υλικό, να το κάνουν να «λειτουργήσει» σε ενήλικες (A16).
- Έχει μεγάλη σημασία να μπορεί να επιλέξει τα κατάλληλα εργαλεία και τις κατάλληλες δραστηριότητες με βάση το σχεδιασμό του προγράμματος που έχει κάνει, με βάση το κοινό του (Γ11).

Άλλες δεξιότητες που θεωρούνται σημαντικές είναι αυτές της τεχνικής υποστήριξης και επίλυσης προβλημάτων και αξιολόγησης.

4.5 Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτών ηλεκτρονικής μάθησης.

Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτών εστιάζονται στα παιδαγωγικά θέματα: τη

σωστή επιλογή και χρήση εργαλείων και τις ορθές πρακτικές διαχείρισης της ηλεκτρονικής τους τάξης και της ομάδας των εκπαιδευομένων.

- *Θα ήταν πολύ χρήσιμα σεμινάρια από κάποιον ειδικό σχετικά με τα παιδαγωγικά, τους τρόπους διδακτικής μέσα από την ηλεκτρονική αίθουσα, κάτι αντίστοιχο με του ΕΚΕΠΙΣ για η-εκπαιδευτές θα ήταν καλό να υπάρχει (A6).*
- *Θα με ενδιέφερε πολύ να δω μια καλή πρακτική e-learning, ολοκληρωμένη, όχι σεμιναριακού τύπου, δηλ. 20 λεπτά υποδειγματικής διδασκαλίας και όλο το υπόλοιπο πρόγραμμα στην τύχη. Γιατί αυτή είναι και η εμπειρία των μέχρι τώρα εκπαιδευτών... (A3).*
- *[...] όλο αυτό που ο παραδοσιακός εκπαιδευτής το γνωρίζει καλά και το χρησιμοποιεί στην τάξη, αυτό τον κύκλο της εκπαίδευσης, θα ήθελα να μάθω πώς να το μεταφέρω στην ηλεκτρονική τάξη... (A14).*

4.6 Παράγοντες που δημιούργησαν εμπόδια και δυσκολίες στο έργο των εκπαιδευτών ηλεκτρονικής μάθησης.

Συχνές είναι οι αναφορές στα τεχνικά προβλήματα που παρουσιάζονταν στα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα και την απογοήτευση που προκαλούσαν στους εκπαιδευόμενους.

- *Συνάντησα τεχνικά προβλήματα. Άλλες φορές έπεφτε ο server ή δεν υπήρχε δίκτυο. Οι εκπαιδευόμενοι, δε συμμετείχαν στις ζωντανές συνεδρίες και ποτέ σχεδόν δεν έστελναν ασκήσεις. ... (A1).*

Παρατηρήσεις γίνονται και για το υλικό το οποίο κάποιες φορές δεν είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο στην ηλεκτρονική μάθηση.

- *[...] υπάρχουν κυρίως προβλήματα με το υποστηρικτικό υλικό, το οποίο είναι συνήθως υλικό από άλλα προγράμματα, ψηφιοποιημένο και όχι πάντα κατάλληλα διαμορφωμένο... (A3).*

Επισημαίνεται επίσης η έλλειψη κουλτούρας για την αποδοχή της εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

- *Στην Ελλάδα δεν υπάρχει κουλτούρα για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Οι άνθρωποι συνήθως δεν καταλαβαίνουν πως έχουν να κάνουν με έναν άνθρωπο πίσω από τον υπολογιστή (A16).*

Τέλος, η εικόνα της αγοράς εργασίας προβληματίζει κάποιους από τους εκπαιδευτές καθώς μοιάζει συγκεχυμένη και δεν προσφέρεται για την ανάπτυξη του επαγγέλματος.

- *Η αλήθεια είναι πως η εικόνα στην αγορά είναι λίγο συγκεχυμένη. Οι εκπαιδευτές σίγουρα δεν έχουν μοναδική ασχολία τους την ηλεκτρονική μάθηση... (Γ12).*
- *Οι ευκαιρίες να απασχοληθείς σε τέτοια προγράμματα είναι σποραδικές... (A6).*
- *Δεν έχω δει μέχρι στιγμής να υπάρχει πλαίσιο για το ποιος είναι e-tutor ή ποια είναι τα ελάχιστα προσόντα που θα πρέπει να έχει κάποιος για να «διδάξει» σε ένα πρόγραμμα e-learning [...] Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των φορέων που προσφέρουν προγράμματα e-learning θα πρέπει να επανεξεταστεί (A3).*

5. Συμπεράσματα

Από τους εκπαιδευτές που μελετήσαμε φαίνεται πως, τουλάχιστον στον ελληνικό χώρο, δεν υπάρχουν εξειδικευμένες σπουδές εκπαιδευτών στην εξ αποστάσεως ή και την ηλεκτρονική μάθηση. Η ενασχόλησή τους με την ηλεκτρονική μάθηση ξεκινάει

μέσα από τα προσωπικά ενδιαφέροντα και τα εναύσματα που δίνουν οι σπουδές τους, σε πτυχές της ηλεκτρονικής μάθησης. Επιπλέον, έχουν αρκετές ώρες επιμόρφωσης, τόσο στην εκπαίδευση ενηλίκων (ΕΚΕΠΙΣ), όσο και από προγράμματα επιμόρφωσης στην ηλεκτρονική μάθηση όπως του ΕΚΔΔΑ, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις που η επιμόρφωση στην ηλεκτρονική μάθηση έχει γίνει από το φορέα απασχόλησης του εκπαιδευτή

Ενώ όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα είχαν διδακτική εμπειρία από την εκπαίδευση ενηλίκων, δεν ανέφεραν διδακτική εμπειρία σε συμβατικές μορφές εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Έτσι λοιπόν η μετάβαση των εκπαιδευτών αυτών από τη συμβατική διδασκαλία έγινε κατευθείαν στην ηλεκτρονική μάθηση.

Οι όροι που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτές που μελετήσαμε για να περιγράψουν τη συμβολή τους στη μαθησιακή διαδικασία δεν διαφέρουν από τους όρους που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή ενός παραδοσιακού εκπαιδευτή ενηλίκων. Στις περισσότερες όμως των περιπτώσεων υπερτονίζεται ο συντονιστικός και συμβουλευτικός ρόλος προς τους εκπαιδευομένους. Αυτό είναι αναμενόμενο, αφού με την ηλεκτρονική μάθηση το κέντρο βάρους της μάθησης μετατοπίζεται κυρίως στον εκπαιδευόμενο. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων διακρίνουν για τους εαυτούς τους το ρόλο του συντονιστή και εμπυχωτή, του διευκολυντή στη κατανόηση του περιεχομένου, του συμβούλου και αξιολογητή, του ανθρώπου που ξεκινά και συντηρεί την επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευομένων, του ανθρώπου που όταν παραστεί η ανάγκη επιλύει και τα τεχνικά προβλήματα.

Οι McPherson και Nune (2004) εντοπίζουν τέσσερις κύριους ρόλους για τους εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης: α) τον παιδαγωγικό ρόλο, β) τον κοινωνικό ρόλο, γ) το διοικητικό και οργανωτικό ρόλο και δ) τον τεχνικό ρόλο. Σχετικά με τους ρόλους του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης, η Salmon (2000, 2004) χρησιμοποιεί τον όρο e-moderator για να περιγράψει τον κύριο ρόλο του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης, ο οποίος είναι να ενεργοποιεί και να προωθεί την ανθρώπινη επικοινωνία και συνεργασία στο ηλεκτρονικό περιβάλλον μέσα από δραστηριότητες που οικοδομούν τη γνώση και τις δεξιότητες των καταρτιζομένων.

Καθώς η επικοινωνία στην ηλεκτρονική μάθηση γίνεται κυρίως με ηλεκτρονικά μέσα, οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτές που μελετήσαμε θεωρούν τις επικοινωνιακές δεξιότητες ως τις σημαντικότερες που πρέπει να αναπτύξει ένας εκπαιδευτής ηλεκτρονικής μάθησης. Άλλες σημαντικές δεξιότητες που επισημαίνουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι αυτές του χειρισμού της ομάδας των εκπαιδευομένων, οι δεξιότητες αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών στη μαθησιακή διαδικασία, οι δεξιότητες τεχνικής υποστήριξης και αξιολόγησης των εκπαιδευομένων.

Η Denis (2004) συνοψίζει τις δεξιότητες που θα πρέπει να έχει ο εκπαιδευτής για να υποστηρίξει κάθε έναν από τους ρόλους του στο περιβάλλον ηλεκτρονικής μάθησης σε: α) παιδαγωγικές δεξιότητες, β) επικοινωνιακές δεξιότητες γ) δεξιότητες του γνωστικού αντικείμενου και δ) τεχνολογικές δεξιότητες.

Σε παρόμοια αποτελέσματα έχουν καταλήξει και οι Schröder και Wankelmann (2002). Θεωρούν τις προσωπικές δεξιότητες του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης πολύ σημαντικές, στις οποίες συγκαταλέγονται: α) η συναισθηματική νοημοσύνη, β) η επικοινωνιακή ικανότητα και δημιουργία κατάλληλου κλίματος με τους εκπαιδευόμενους, γ) οι γραπτές επικοινωνιακές ικανότητες και δ) οι ικανότητες διαχείρισης του προσωπικού άγχους και των προβλημάτων.

Τα περισσότερα αιτήματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτών που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις αφορούσαν στην επιμόρφωση πάνω στα παιδαγωγικά ζητήματα και τη μεταφορά των εκπαιδευτικών τεχνικών από την τάξη στο ηλεκτρονικό περιβάλλον.

Καθώς οι υποστηρικτικές τεχνολογίες μάθησης εξελίσσονται και νέα προϊόντα γίνονται διαθέσιμα, αρκετοί εκπαιδευτές επιθυμούν τη συνεχή ενημέρωση πάνω στις τεχνολογικές εξελίξεις, αλλά και την παιδαγωγική αξιοποίηση των τεχνολογικών εργαλείων ή την ενσωμάτωσή τους στην επικοινωνία με τους εκπαιδευόμενους.

Τα αιτήματα επιμόρφωσης που εκφράζονται μέσα από τις συνεντεύξεις αυτές, συμβαδίζουν με τα ευρήματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε από τον Παπαδάκη (2009), ο οποίος διαπίστωσε ότι οι εν δυνάμει εκπαιδευτές ηλεκτρονικής μάθησης επιθυμούν να επιμορφωθούν στη χρήση των βιοματικών συμμετοχικών τεχνικών σε περιβάλλον ηλεκτρονικής μάθησης.

Επίσης, αρκετοί από τους εκπαιδευτές που συμμετείχαν στην έρευνά μας, εξέφρασαν τον προβληματισμό τους για θέματα που άπτονται του σχεδιασμού και της οργάνωσης των προγραμμάτων που συμμετέχουν. Άλλοι εκπαιδευτές, επισημαίνουν την έλλειψη πλαισίου που να περιγράφει τα επαγγελματικά προσόντα του εκπαιδευτή ηλεκτρονικής μάθησης. Κάποιες φορές συναντώνται τεχνικά προβλήματα διαθεσιμότητας της εκπαιδευτικής πλατφόρμας, ακαταλληλότητας του εκπαιδευτικού υλικού. Επισημαίνεται τέλος, η έλλειψη κουλτούρας για την αποδοχή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, και η ανάγκη για προσαρμογή εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων σε μια νέα μορφή εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφία

- Αντώνης, Κ., Λάμπρας, Π., Πρέντζας, Δ., (2007). Αποτελέσματα από την υλοποίηση Προγράμματος Εκπαίδευσης Ενηλίκων με Χρήση Συστήματος Διαχείρισης Μάθησης. Στο: Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *4ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Μορφές δημοκρατίας στην εκπαίδευση, ανοικτή πρόσβαση και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Πρακτικά Εισηγήσεων* (τομ. 2, σελ.285-291). Αθήνα, Προπομπός
- Παπαδάκης, Σ. (2009). Διερεύνηση Εξειδικευμένων Εκπαιδευτικών Αναγκών Πιστοποιημένων Εκπαιδευτών Ενηλίκων ΣΕΚ για την άσκηση ρόλου Δια βίου Εκπαιδευτή Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης Ηλεκτρονικής-Μάθησης Ενηλίκων. (Διπλωματική εργασία). Πάτρα, ΕΑΠ.
- Berelson, B. (1971). *Content analysis in communication research*. New York, Hafner Publishing Company
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Αθήνα, Μεταίχμιο
- Denis B., Watland P., Pirotte S., Verday N. (2004). *Roles and Competencies of the e-tutor*. Retrieved on 20 September, 2008 from <http://www.networkedlearningconference.org.uk>
- Horton, W. (2006). *E-Learning by Design*. San Francisco, Pfeiffer
- Keegan, D. (2001). Η εξ αποστάσεως πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ευρώπη στην αυγή της τρίτης χιλιετίας. Στο: *Θέσεις και προβληματισμοί για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, Αθήνα, Προπομπός
- Marshall, C. & Rossman, G.B. (1989). *Designing Qualitative Research*. Newbury Park, Sage.
- McPherson, M., Nunes, B. (2004). *The Role of Tutors as an Integral Part of Online Learning Support*. Retrieved on 26 September, 2008 from http://www.eurodl.org/materials/contrib/2004/Maggie_MsP.html
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park, Sage
- Robson, C. (2007). *Η Έρευνα του Κοινωνικού Κόσμου*, Αθήνα, Gutenberg
- Salmon, G. (2004). *E-moderating: the key to Online teaching and learning, 2nd Edition*, Λονδίνο, Routledge Falmer
- Schröder, R. & Wankelmann, D. (2002). Theoretical Foundation of e-Learning Didactic and the Qualification of e-Tutors. (Leonardo project: e-Tutor, Development of a European e-Learning Didactic), University of Paderborn
- Sulcic, V., Sulcic, A., (2007). Can online tutors improve the quality of e-learning?. *Issues in Informing Science and Information Technology, Vol. 4, pp. 201-210* Retrieved on 26 September, 2008 from <http://proceedings.informingscience.org/InSITE2007>
- Willig, C. (2001). *Introducing qualitative research in psychology*, United Kingdom, Open University Press